

## ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

**Esas Sayısı : 1999/14**  
**Karar Sayısı : 1999/6**  
**Karar Günü : 26.3.1999**  
**R.G. Tarih-Sayı :06.10.1999-23838**

**İPTAL DAVASINI AÇAN :** Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeleri Ahmet İyimaya ve Nejat Arseven ile 151 milletvekili

**İPTAL DAVASININ KONUSU :** Seçimlerin yenilenmesi hakkındaki 30.7.1998 gün ve 590 sayılı TBMM kararının değiştirilmesine ilişkin önerenin, doğrudan gündeme alınmasıyla ilgili 21.3.1999 günlü Genel Kurul kararının, yeni bir içtüzük kuralı niteliğinde olduğu ve Anayasa'nın 2., 6., 11., 78., 87., 95. ve 127. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

### II- YASA METİNLERİ

Dayanılan Anayasa kuralları şunlardır:

**1- "MADDE 2.-** Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

**2- "MADDE 6.-** Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz."

**3- "MADDE 11.-** Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz."

**4- "MADDE 77.-** Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri beş yılda bir yapılır.

Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasada belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer."

**5- "MADDE 78.-** Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.

Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir.

Genel seçimlere bir yıl kala ara seçimi yapılamaz."

**6- "MADDE 87.-** Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere, genel ve özel af ilânına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir."

**7- "MADDE 95.-** Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı İçtüzük hükümlerine göre yürütür.

İçtüzük hükümleri, siyasî parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasî parti grupları, en az yirmi üyeden meydana gelir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetleri Meclis Başkanlığı eliyle düzenlenir ve yürütülür. Emniyet ve diğer kolluk hizmetleri için yeteri kadar kuvvet ilgili makamlarca Meclis Başkanlığına tahsis edilir."

**8- "MADDE 127.-** Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Mahallî idarelerin seçimleri, 67 nci maddedeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. Ancak, milletvekili genel veya ara seçiminden önceki veya sonraki bir yıl içinde yapılması gereken mahallî idareler organlarına veya bu organların üyelerine ilişkin genel veya ara seçimler milletvekili genel veya ara seçimleriyle birlikte yapılır. Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organları

veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

Merkezi idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.

Mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır."

### **III-İLK İNCELEME**

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Ahmet Necdet SEZER, Samia AKBULUT, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL, Nurettin TURAN, Fulya KANTARCIOĞLU ve Rüştü SÖNMEZ'in katılımlarıyla 26.3.1999 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında dosyada eksiklik bulunmadığından, işin esasının incelenmesine, oybirliğiyle karar verilmiştir.

### **IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ**

Seçimlerin yenilenmesi kararının kaldırılmasına ilişkin önerenin doğrudan Genel Kurul gündemine alınması hakkındaki TBMM kararının uygulanmasıyla doğacak, sonradan giderilmesi güç ya da olanaksız durum ve zarar söz konusu olmadığından, yürürlüğün durdurulması istemi reddedilmiştir.

### **V-ESASIN İNCELENMESİ**

Davanın ilk ve esas incelemesine ilişkin rapor, dava dilekçesi ve ekleri, iptali istenen işlem ve kararlar, dayanan Anayasa kuralları ile gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

Anayasa'nın 148. ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 18. maddelerine göre Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetlemektedir. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından incelemekte ve denetlemektedir.

Anayasa'da açıkça belirtilenler dışında kalan yasama organı kararlarının Anayasa Mahkemesi denetimine bağlı olup olmadığının saptanmasında, kararı oluşturan yöntem kadar bunların konusu, amacı ve niteliği üzerinde de durulması, etki ve değerlerinin gözönünde tutulması gerekmektedir. Bunlar Anayasa'nın uygunluk denetimine bağlı tutulan kararlarla aynı değer ve etkide ise, denetiminin yapılması hukuk devleti ilkesinin zorunlu bir sonucudur.

İçtüzüğün bir kuralının değiştirilmesi ya da İçtüzüğe yeni bir kural konulması niteliğinde olan TBMM kararları İçtüzük kurallı sayılır.

Dava dilekçesinde, seçimlerin yenilenmesini içeren 30.7.1998 gün ve 590 sayılı TBMM kararının değiştirilmesine ilişkin önerenin doğrudan gündeme alınması hakkındaki 21.3.1999 günlü Genel Kurul kararının, İçtüzüğün 95. maddesine aykırı olarak alındığı, böylece oluşturulan yeni içtüzük kuralının Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülmektedir.

Anayasa'nın 77. maddesinde, TBMM seçimlerinin beş yılda bir yapılacağı ve TBMM'nin bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği; 95. maddesinde de TBMM'nin çalışmalarını kendi yapacağı, İçtüzük hükümlerine göre yürüteceği öngörülmektedir.

Anayasa'nın bu hükümlerine koşut olarak İçtüzüğün 95. maddesinde, seçimlerin yenilenmesine ilişkin önergelerin, Anayasa Komisyonunda görüşüldükten sonra Genel Kurul gündemine girebileceği belirtilmiştir. Ancak seçimlerin yenilenmesine ilişkin kararın değiştirilmesi konusunda Anayasa'da ve İçtüzük'te bir kural bulunmamaktadır.

Bu durumda, seçimlerin yenilenmesi kararının değiştirilmesi hakkındaki önerenin Anayasa Komisyonunda görüşülmeden doğrudan gündeme alınmasına ilişkin Genel Kurul kararı, yeni bir İçtüzük kuralı niteliğindedir.

Kamu hukukunda, bir işlem hangi yöntem ve süreci izleyerek oluşturuluyorsa, o işlemin geri alınması ya da değiştirilmesi de, aynı yöntem ve sürece bağlıdır. TBMM İçtüzüğü'nün 95. maddesi uyarınca, seçimlerin yenilenmesine dair önergeler Anayasa Komisyonunda görüşülür ve Anayasa Komisyonu raporu Genel Kurul'da gündemdeki bütün konulardan önce görüşüldükten sonra açık oya sunulur. Bu nedenle, daha önce alınmış olan erken seçim kararının değiştirilmesine, ya da erken seçim kararının kaldırılmasına ilişkin bir önerenin, TBMM Başkanlığı'na verilmesi durumunda, bunun da Meclis Başkanlığı'nca Anayasa Komisyonu'na havale edilmesi gerekmektedir.

Anayasa'nın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuk devleti olduğu belirtilmiştir. Hukuk devleti, eylemleri ve işlemleri hukuka uygun olan, insan haklarına saygı gösteren; insan haklarını koruyan, güçlendiren, geliştiren; Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan; hukuku tüm organlarına egemen kılan; yargı denetimine açık olan; temel hukuk ilkeleri ve Anayasa'nın yasalara üstünlüğünü kabul eden devlettir.

Bu nedenle, kamu hukukunun usulde paralellik ilkesine aykırı olarak alınmış olan dava konusu TBMM kararı Anayasa'nın 2. maddesine aykırıdır. İptali gerekir.

Samia AKBULUT ile Lütfi F. TUNCEL bu gerekçelere, Haşım KILIÇ ise bu görüşlere katılmamışlardır.

## **VI- SONUÇ**

1- Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, İçtüzük değişikliği niteliğinde bulunan 21.3.1999 günlü, "Seçimlerin yenilenmesi kararının kaldırılmasına ilişkin önerenin doğrudan Genel Kurul gündemine alınması" kararının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Haşım KILIÇ'ın karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

2- Yürürlüğü durdurma isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE, 26.3.1999 gününde karar verildi.

|                    |                 |                |
|--------------------|-----------------|----------------|
| Başkan             | Üye             | Üye            |
| Ahmet Necdet SEZER | Samia AKBULUT   | Haşım KILIÇ    |
| Üye                | Üye             | Üye            |
| Yalçın ACARGÜN     | Mustafa BUMİN   | Sacit ADALI    |
| Üye                | Üye             | Üye            |
| Ali HÜNER          | Lütfi F. TUNCEL | Nurettin TURAN |
| Üye                |                 | Üye            |
| Fulya KANTARCIOĞLU |                 | Rüştü SÖNMEZ   |

### **DEĞİŞİK OY GEREKÇESİ**

Anayasa Mahkemesi'nin 26.3.1999 günlü, E.1999/14, K.1999/6 sayılı kararıyla, TBMM'nin İçtüzük değişikliği niteliğinde bulunan 21.3.1999 günlü, "Seçimlerin yenilenmesi kararının kaldırılmasına ilişkin önerenin doğrudan Genel Kurul gündemine alınması" kararının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline karar verilmiştir.

Bu karara, aşağıda belirttiğimiz gerekçelerle katılıyoruz.

Değişik oy gerekçemizin açıklanması için öncelikle;

1- Meclis'in, seçimlerin yenilenmesi nedeniyle çalışmalarına ara vermesi durumunda, bu "ara verme"nin bir "tatil" niteliğinde olup olmadığının ve böyle bir durumda, Meclis'in daha önce aldığı seçimlerin yenilenmesi kararını geri alması amacıyla olağanüstü toplantıya çağrılıp çağrılmayacağının;

2- Anayasa'nın 77. maddesine göre alınan "seçimin yenilenmesi" kararından, hangi koşullarda dönülebileceğinin;

irdelenmesi yerinde olacaktır.

1- Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin seçim dönemi ve süresi dolmadan seçimin yenilenmesine karar verilmesi ile ilgili kurallar Anayasa'nın 77. maddesinde; seçimlerin geriye bırakılmasına karar verilmesi ve ara seçimlerle ilgili kurallar da Anayasa'nın 78. maddesinde belirlenmiştir.

77. maddeye göre, TBMM seçimleri beş yılda bir yapılır.

Ancak, Meclis, beş yıllık süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasa'da belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karar uyarınca da seçimler yenilenir.

TBMM seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi koşulları, Anayasa'nın 116. maddesinde belirlenmiş ve bu koşullar oluştuğunda Cumhurbaşkanının TBMM Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebileceği; verilen kararın Resmî Gazete'de yayımlanacağı ve seçime gidileceği kurala bağlanmıştır.

Anayasa'nın 77. maddesi aşağıdaki hususları kurala bağlamaktadır :

1-TBMM'nin seçimleri beş yılda bir yapılır;

2-Meclis, (beş yıllık) bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebilir;

3-Anayasa'da belirtilen koşullarda, Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenebilir;

4-Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer;

5-Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Kimi Anayasa hukukçularının da (Prof. Dr. Tuncer Karamustafaoğlu) belirttikleri gibi, Cumhuriyet dönemi anayasalarında Meclisin feshinden söz edilmemiş, ancak kimi koşulların oluşması durumunda seçimin yenilenmesinden söz edilmiştir. (1924 Anayasası madde 25; 1961 Anayasası madde 69 ve 1982 Anayasası madde 77)

Fesih, egemenliği temsil edenleri, egemenliğin sahibi olan halkın önüne götürmek anlamına gelmektedir. Parlamentolar, temsilî niteliklerini kaybettikleri ve halkın iradesiyle uyum içerisinde olmadıkları zaman, halka yeni bir karar vermesi için başvurulabilmektedir. Fesihden sonra seçim gelmekte ve son sözü yine seçmen söylemektedir.

Çağdaş parlamenter demokrasilerde, yasama meclisleri, belli zaman süreleri içinde çalışırlar. Bu çalışma döneminin en büyüğüne "yasama dönemi", ya da "seçim dönemi" denilmektedir. Yasama meclislerinin, süreleri önceden belirlenmiş, düzenli aralıklarla çalışıp, bu çalışmalarını tamamladıktan sonra dağılmaları ve yeniden meşruiyet (legalite) elde etmek için seçime gitmeleri, hürriyetçi, demokratik hukuk devletinin temel ilkelerindendir.

Anayasa'ya göre, asıl olan seçimlerin beş yılda bir yapılmasıdır. Bu süre dolmadan önce, Meclisin kendiliğinden seçimlerini yenilemesi için hiçbir zorlayıcı kural bulunmamaktadır. Ancak;

- Meclisle, hükümet arasında uyumsuzlukların başgöstermesi ve sık sık hükümetlerin değişmesi;

- Kurulan koalisyon hükümetlerinin güvenoyu almakta zorlanması;

- Meclisin, ülkenin düşünce ve eğilimlerini yansıtamaz duruma gelmesi;

- Meclisin çalışamaz, işgöremez hale gelmesi;

- Seçim dönemlerinin sonuna yaklaşılması;

- Meclisin iç yapısında, birleşiminde uyumsuzlukların ve güçsüzlüğün ortaya çıkması ;

- Ülkenin kimi sorunları üzerinde, seçmenin düşünce ve eğilimlerinin öğrenilmesine gereksinim duyulması;

- Partilerin son seçimlere göre, oy oranlarını artırdıkları ya da halkın desteğini kaybettikleri kanısına varmaları;

gibi durumlarda, yeniden seçimlere gidilerek, halkın iradesine başvurulması zorunlu hale gelmektedir.

Bu gibi durumlarda, egemenliğin sahibi olan seçmen, önüne getirilmiş uyumsuzluğu giderecek ve kararını vererek siyasî gereksinimi karşılayacaktır.

1982 Anayasası'nın kabulünden sonra yapılan bütün milletvekili genel seçimlerinde, beş yıllık süre tamamlanmadan yeniden seçmenin hakemliğine başvurulması gereksinimi duyulmuştur.

Nitekim, son milletvekili genel seçimleri de 24 Aralık 1995 gününde yapılmış, ancak beş yıllık süre tamamlanmadan, TBMM'nin 2.8.1998 günlü, 590 sayılı kararıyla, TBMM genel seçimlerinin yenilenmesine ve seçimlerin, mahallî idareler genel seçimleriyle birlikte 18 Nisan 1999 günü yapılmasına (11 ret oyuna karşılık 486 kabul oyuyla) karar verilmiştir.

Seçimlerin yenilenmesi konusunda TBMM Başkanlığı'na sunulan 26-27/7/1998 günlü önergelerde özetle :

- 24 Aralık 1995 gününde yapılan milletvekili genel seçimleri sonucunda hiçbir partinin tek başına iktidara gelemediği;

- 20. Dönem milletvekili genel seçimlerinden sonra, TBMM'de, milletvekillerinin dağılımında önemli sayılabilecek değişikliklerin meydana geldiği;

- Geride bırakılan aylar içerisinde meydana gelen olağandışı gelişmelerin, millî irade ve demokratik hukuk devletine vaki müdahale ve dayatmaların, milletin iradesine başvurulması zorunluluğunu ortaya çıkardığı;

- Bir süreden beri işbaşında bulunan Hükümet'in antidemokratik yapısı ve azınlık hükümeti oluşu nedeniyle, ülke sorunlarını çözemediği ve giderek ağırlaşan siyasî, sosyal ve ekonomik koşulların bir erken genel seçimi zorunlu kıldığı;

- Demokrasilerde siyasî istikrarsızlığın ortadan kaldırılabilmesi için tek çözümün seçim olduğu, bu nedenle, zaman kaybedilmeden seçimlerin yenilenmesinin ve milletin iradesine başvurulmasının zorunlu hale geldiği;

hususlarına yer verilmiştir.

Bu hususlar belirtildikten sonra, kendiliğinden seçimlerin yenilenmesine karar vermiş bir Meclisin, hangi koşullarda ve hangi konular için toplanabileceğinin ve seçimin yenilenmesi kararından hangi koşullarda dönülebileceğinin irdelenmesi gerekecektir.

Anayasa'nın 77. maddesinin son fıkrasına göre, yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni meclisin seçilmesine kadar sürer. Yani Meclis, seçimlerin yenilenmesi nedeniyle

alışmalarına ara vermiş olsa da, yeni Meclis'in seçimine kadar görevleri ve yetkileri devam edecektir.

TBMM'si, 10.2.1999 günlü, 52. Birleşiminde aldığı kararla, seçimlerin yenilenmesi nedeniyle tatile girilmesine karar vermiştir. Acaba, Anayasa'nın ilgili maddelerinde ve TBMM İçtüzüğü'nün 5. ve 6. maddelerinde sözü edilen "tatil" ve "ara verme" ile seçimlerin yenilenmesi nedeniyle alınan "tatil" karandaki "tatil" birbiriyle uyum içerisinde midir' Ya da, Meclis'in yenilenmesi nedeniyle çalışmalarına ara vermesi bir "tatil" midir' Öncelikle bu hususun irdelenmesi yerinde olacaktır.

Anayasa'nın 93. maddesine göre Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir. Ara verme veya tatil sırasında Meclis;

- Doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine Cumhurbaşkanınca;
  - Doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine Meclis Başkanınca;
- toplantıya çağrılabilir.

Anayasa'nın, kimi koşulların oluşması halinde Meclisin tatil veya ara verme durumunda toplanmasını, Cumhurbaşkanının, Meclis Başkanının ve üyelerinin beşte birinin istemine bağlayan 93. maddesinin yanısıra; kimi maddelerinde de, toplanma zorunluluğu getirilmiştir. Şöyleki :

1- Anayasa'nın 92. maddesine göre, "Milletlerarası hukukun meşrû saydığı hallerde savaş hali ilânına ve Türkiyenin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiğı haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiyede bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir."

TBMM İçtüzüğü'nün 129. maddesinde, bu durumda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin derhal toplantıya çağrılacağı kurala bağlanmıştır.

2- Anayasa'nın 121. maddesine göre, Anayasa'nın 119. ve 120. maddeleri uyarınca, olağanüstü hal ilan edilmesine karar verilmesi durumunda, bu karar Resmî Gazete'de yayımlanır ve hemen TBMM'nin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağrılır.

3- Anayasa'nın 122. maddesinin birinci fıkrasına göre de, "Anayasanın tanıdığı hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilânını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması veya savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebepleriyle, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da

görüşünü aldıktan sonra, süresi altı ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilân edebilir. Bu karar, derhal Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağırılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi gerekli gördüğü takdirde sıkıyönetim süresini kısaltabilir, uzatabilir veya sıkıyönetimi kaldırabilir."

Anayasa'da ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde sözü edilen "tatil" ve "ara verme" koşulları, TBMM İçtüzüğünde belirtilmiştir.

İçtüzüğün 5. maddesine göre tatil, Meclis çalışmalarının belli bir süre ertelenmesidir.

Bir yasama yılı içerisinde üç aydan fazla tatil yapılamaz.

İçtüzük'ün 6. maddesine göre de, ara verme, TBMM'nin on beş günü geçmemek üzere çalışmalarını ertelemesidir.

Anayasa'nın 77. maddesi uyarınca, TBMM'nin seçimlerin yenilenmesine karar vermesi nedeniyle çalışmalarına ara vermesi, gerek Anayasa'nın ilgili kurallarında, gerekse TBMM İçtüzüğü'nün 5. ve 6. maddelerinde sözü edilen tatil ya da ara vermeden ayrı bir hususu yansıtmaktadır. Böyle bir koşulda ara verme, İçtüzük'ün 6. maddesinde sözü edilen ara verme olmadığı gibi, bir dinlenme (tatil) de değildir. Ancak Anayasa'da ve İçtüzük'te bu konuda bir açıklık bulunmamaktadır. Bu nedenle, öncelikle bu konunun Anayasa ve İçtüzük'te yeniden düzenlenmesi yerinde olacaktır.

Kuşkusuz burada, önceki bölümde belirttiğimiz, Anayasa'nın 92., 121. ve 122. maddelerinin irdelenmesindeki ayrık durumu gözönünde bulundurmak gerekecektir. Anayasa'nın bu maddelerinde belirtilen konular için toplanma ya da görüşme kısıtlaması getirmek olanaksızdır.

2- Anayasa'nın, seçimlerin yenilenmesiyle ilgili kurallarının irdelenmesine ve seçimlerin yenilenmesine karar vermiş bir Meclisin sonradan bu karardan geri dönüp dönemeyeceği konusunun incelenmesine gelince :

Anayasa'nın 77. maddesinde, TBMM'nin seçimlerinin beş yılda bir yapılacağı, ancak Meclisin bu süre dolmadan, seçimin yenilenmesine karar verebileceği kurala bağlanmıştır.

1982 Anayasası'nın kabulünden sonra ilk milletvekili genel seçimleri 6 Kasım 1983 tarihinde yapılmış, ancak bu tarihten sonra yapılan milletvekili genel seçimlerinin hiçbirinde beş yıllık süre tamamlanamamış ve 25 Kasım 1987; 20 Ekim 1991 ve 24 Aralık 1995 tarihlerinde yapılan seçimlerle Meclis süresinden önce yenilenmiştir.

Son olarak da, 26-27/7/1998 günlerinde, TBMM Başkanlığı'na sunulan üç ayrı önergeyle seçimlerin yenilenmesi isteminde bulunulmuştur.

Bu önergelerin görüşülmesinden sonra TBMM'si, 30.7.1998 günlü, 590 sayılı kararıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yenilenmesini ve seçimlerin, mahallî idareler genel seçimleri ile birlikte 18 Nisan 1999 Pazar günü yapılmasına (11) ret oyuna karşı (486) kabul oyuyla karar vermiştir.

TBMM, 10.2.1999 günlü, 52. birleşiminde aldığı kararla da, 18 Nisan 1999 Pazar günü yapılması kararlaştırılan milletvekili genel seçiminin kesin sonuçlarının, Yüksek Seçim Kurulu'nca, Türkiye radyo ve televizyonlarından ilanını takip eden beşinci gün toplanmak üzere, 16.2.1999 gününden itibaren tatile girilmesini kararlaştırmıştır.

Seçimin yenilenmesi kararının alınmasından sonra ;

- 31.7.1998 günlü, 4381 sayılı Yasa'nın 1. maddesi uyarınca, 21. dönem milletvekili ve mahallî idareler genel seçimlerinin başlangıç tarihi 4 Ocak 1999 olarak belirlenmiş ;

- Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Yasa uyarınca Yüksek Seçim Kurulu kararıyla, seçimlerde aday olabilmek için kanunen istifaları veya görevlerinden ayrılmaları gerekenlerin, 11 Ocak 1999 günü mesai bitimine kadar görevlerinden ayrılmaları gerektiği bildirilmiş ;

- 1 Mart 1999 gününde, 21. dönem milletvekili genel seçimi nedeniyle, bu seçime katılmaya hak kazanan siyasî partiler tarafından gösterilmiş adaylarla, seçime bağımsız olarak katılmak üzere başvurmuş adaylara ilişkin, "Geçici Aday Listeleri" açıklanmıştır.

Tatil devam ederken, 116 milletvekili 8.3.1999 gününde Meclis Başkanlığı'na başvurarak TBMM'nin, asayiş ağırlıklı kimi konuların görüşülmesi istemiyle olağanüstü toplantıya çağrılmasını istemişlerdir.

- Bu arada 9.3.1999 gününde, Milletvekili seçimine katılmaya hak kazanan "Siyasî parti adayları ile Bağımsız adaylara ilişkin kesin aday listeleri" açıklanmıştır.

- TBMM Başkanlığı'nın çağrısı üzerine Meclis 13.3.1999 günü saat 15.00'te toplanmış, gündemindeki konuları görüşmüş ve olağanüstü toplantı gündeminin tamamlanmasından sonra da, Anayasa'nın 93. ve TBMM İçtüzüğü'nün 7. maddeleri uyarınca çalışmalarına devam kararı almıştır.

- 21.3.1999 gününde, TBMM Başkanlığı'na verilen bir önergeyle, milletvekili seçimlerinin Anayasa'nın 77. maddesinin birinci fıkrasında öngörülen normal sürede yapılması yolunda Meclis kararı alınması (yani daha önce alınmış seçimin yenilenmesi kararından dönülmesi) istenilmiştir.

Bu önergenin gerekçe bölümü şöyledir :

"1- 30 Temmuz 1999 günü alınan karar, Anayasa'nın 127. maddesine uyma gerekçesinde, aslında birleştirilmesi çok zor olan genel ve yerel seçimleri birleştirmiş ayrıca erken seçim kararının çok önceden alınması dolayısıyla bu zorluklar daha da artmıştır. Siyasal yaşamı sağlıklı bir zemine oturtmak ve 1995'te yapılmış Anayasa değişikliklerine uygun bir seçim zemini hazırlanmadan genel seçime gitmenin sakıncaları da açıktır.

Şimdi ortaya çıkan durum, hem Siyasî Partiler Yasası'nda yapılması gerekli değişikliklerin yapılmamış olması, hem de zaman darlığı dolayısıyla başka yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmemiş olması yüzünden bu genel seçimleri de tartışmalı duruma getirmek tehlikesini taşımaktadır. Bu nedenle, Anayasa'ya göre belli bir süre içinde yapılması zorunlu olan yerel seçimlerin genel seçimlerden ayrılması ve genel seçimler bakımından Anayasa'nın 77. maddesinin birinci fıkrasındaki normal hükme dönülmesi gerekli görülmüştür.

2- Genel görüşme ve gerekse gensoru görüşmeleri nedeniyle, Pişmanlık ve Siyasî Partiler Yasası başka olmak üzere acilen sonuçlandırılması gereken yasaların kanunlaşması için Salı günlerinin de kanun tasarısı ve tekliflerinin görüşülmesi gerekmektedir."

Burada 30.7.1998 tarihinde seçimin yenilenmesi kararı alınmasından sonra, milletvekili aday listelerinin açıklanmasını takip eden günlerde, seçimlerin geri bırakılması yolunda girişimlerde bulunulmuş olmasının 1991 ve 1995 seçim dönemlerinde de aynen yaşandığını belirtmek yerinde olacaktır. Bu tarzda hareket adeta yazılı olmayan bir kural haline getirilmiştir.

Anayasa'da, TBMM'nin seçim dönemi tamamlanmadan, seçimin yenilenmesine karar verilmesi ve seçimlerin geriye bırakılması konusunda iki ayrı kural bulunmaktadır.

Anayasa'nın 77. maddesine göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin seçimleri beş yılda bir yapılır. Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasa'da belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir. Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer.

77. maddenin belirlemesi, Meclis, beş yıllık süre dolmadan da seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasa'da belirtilen şartlar (AYM.-116) altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimlerin yenilenebileceği yolundadır.

Kanımızdan ayırık bir durum olmakla birlikte, Anayasa'nın 116. maddesine göre, Cumhurbaşkanı belirli koşulların oluşması halinde TBMM Başkanı'na danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu karar Resmî Gazete'de yayımlanır ve seçime gidilir.

Cumhurbaşkanınca seçimin yenilenmesine karar verilmesinden sonra, bu seçimlerin tekrar geri bırakılması söz konusu olamaz. Zira, Anayasa'nın amir hükmü, yenilenme kararının Resmî Gazete'de yayımlanacağı ve seçime gidileceği biçimindedir.

Burada üzerinde durulacak husus, milletvekillerinin, kimi nedenlere dayanarak kendi iradeleriyle seçimin yenilenmesine karar vermelerinden sonra bu kararlarından dönerek, tekrar seçimin Anayasa'da belirlenen beş yıllık sürenin sonunda yapılmasına karar verip veremeyecekleri sorunudur.

Anayasa'nın 78. maddesinde, savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkan görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebileceği hükme bağlanmaktadır.

78. maddede, süresi dolan Meclisin yeni seçimlerinden değil, "yeni seçimler"in yapılmasından söz edilmiştir. Buradaki "yeni seçimler" belirlemesi, hem süresinde yapılacak seçimleri hem de 77. maddede sözü edilen süre dolmadan yapılacak erken genel seçimleri kapsamaktadır.

77. maddede, Meclisin beş yıllık süre dolmadan, seçimin yenilenmesine karar verebilmesi için hiçbir koşul öngörülmemiştir. TBMM'nin kabul edeceği her türlü gerekçe bunun için yeterli olacaktır. 77. maddede ayrıca, bu karardan herhangi bir biçimde dönülebilmesi de öngörülmemiş ve böyle bir kurala da yer verilmemiştir. Bu konuda çoğunluğun görüşü, TBMM'ce alınmış bir kararın aksine bir kural bulunmuyorsa aynı biçimde geri alınabileceği yolundadır.

Ancak burada, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin seçimlerinin geriye bırakılmasıyla ilgili özel bir Anayasa kuralının bulunduğu da gözardı edilmemelidir. Yukarıda da belirtildiği gibi, 78. madde, yeni seçimlerin yapılmasına savaş sebebiyle olanak bulunamazsa, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verilebileceği yolundadır. "Yeni seçimler" için bunun dışında bir geriye bırakma yöntemi öngörülmemiştir.

Anayasa'nın 77. maddesine göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde seçimlerin süresinden önce bir yenilenmesi kararı alındığında, seçim döneminin sonu artık belirlenen yeni tarihe çekilmiş olmaktadır. TBMM, seçimin yenilenmesi kararını aldıktan sonra, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Yasa uyarınca, bunun uygulanması, egemen bir yargı organı olan Yüksek Seçim Kurulu'na geçer. Bu durumda, seçim süreci de kendiliğinden başlar ve devam eder. Artık TBMM'nin, Anayasa'nın 78. maddesinde kurala bağlanan seçimlerin geriye bırakılmasıyla ilgili özel kural dışında, bu süreci durdurma yetkisi sona ermiştir. Egemenliğin sahibi olan ulus, bir Anayasa organı olan Yüksek Seçim Kurulu'nun yönetiminde, egemenliğini kullanacak ve yeni temsilcilerini seçecektir.

Açıklanan nedenlerle :

1- Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin seçimlerin yenilenmesi nedeniyle çalışmalarına ara vermesinin bir tatil (dinlenme) olmadığı; bu nedenle de, Anayasa ve TBMM İçtüzüğü'nde yer alan ara verme ve tatil koşullarının dışında; "seçimlerin yenilenmesine" karar verilmesi nedeniyle Meclisi'nin çalışmalarına ara vermesi durumunda uyacağı koşulların belirlenmesinin, kimi yanlış anlamaları ve uygulamaları önlemesi yönünden yararlı olacağı;

2- Anayasa'nın 92., 121. ve 122. maddelerinde öngörülen anayasal zorunluluklar dışında, seçimlerin yenilenmesi nedeniyle kendiliğinden çalışmalarına ara vermiş ve adeta öz fesih hakkını kullanmış bir meclisin Anayasa'nın 77. maddesinin son fıkrasında belirtilen yetkilerini hudutsuz bir biçimde kullanması olanağının bulunmadığı; bu arada seçimlerin yenilenme kararını geri almak amacıyla Meclis'in toplantıya çağırılmayacağı ve kimi zorunlu nedenlerle toplanmış olsa bile bu konunun görüşülemeyeceği ;

3- Anayasa'nın 77. maddesinde, beş yıllık süre dolmadan seçimlerin yenilenmesinin, 78. maddesinde de süresi dolan bir meclisin seçimlerinin geriye bırakılmasının koşullarının belirlendiği ;

Süresi dolmadan meclisin kendiliğinden seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi durumunda, belirleyeceği seçim gününün, süre sonu olarak algılanması gerektiği ve bu karardan geri dönebilmek için de Anayasa'nın 78. maddesinin aradığı "savaş sebebi" koşulunun aranması gerektiği ;

İstenildiği zaman seçimlerin yenilenmesine karar verilebileceği, ancak aday listelerinin açıklanmasından sonra kimi nedenlerle seçimlerin tekrar geri bırakılmasına karar verilmesinin, Anayasa'nın 78. maddesine uygun olmayacağı gibi, bunun anayasal ve siyasal etik açısından da yerinde olmayacağı ;

4- Belirtilen nedenlerle, TBMM'nin, Anayasa'nın 2. maddesine aykırı bulunarak iptaline karar verilen 21.3.1999 günlü, kararının aynı zamanda Anayasa'nın 77. ve 78. maddelerine de aykırılık oluşturduğu;

gerekçeleriyle iptal kararına katılmıyoruz.

Üye

Samia AKBULUT

Üye

Lütfi F. TUNCEL

### KARŞIOY GEREKÇESİ

Anayasa'nın 95. maddesine göre, TBMM, çalışmalarını yaptığı İçtüzük hükümlerine göre yürütmektedir. İçtüzük hükümlerinin nasıl değiştirileceği yine İçtüzükte belirtilmiştir. İçtüzükte belirtilen değişiklik dışında, "eylemli İçtüzük değişikliği"de Anayasa Mahkemesi'nce kabul görmüştür. Anayasa Mahkemesi "eylemli" değişikliği kabul etmemiş olsaydı, İçtüzük niteliğinde görülen kimi TBMM kararları anayasal denetim dışında kalmış olacaktı. Nitekim, TBMM'nin 30.7.1998 gün ve 590 sayılı kararın kaldırılmasını öngören önerenin doğrudan gündeme alınmasıyla ilgili 21.3.1999 günlü Genel Kurul kararı, "yeni bir İçtüzük" kuralı olarak nitelendirilerek anayasal denetimi yapılmıştır. Başka bir anlatımla, TBMM'de eylemli olarak, "İçtüzüğün 95 inci maddesi gereğince seçimlerin yenilenmesi kararını değiştiren veya kaldıran önergeler Anayasa Komisyonunda görüşülmeksizin doğrudan Genel Kurulda karara bağlanır" biçiminde (İçtüzük niteliğinde) yeni bir kural konulmuştur.

Bu kural, Anayasa hükümlerine uygun olmadığı düşüncesiyle çoğunluk görüşü gereği iptal edilmiştir. Anayasa'nın 77. maddesinin son fıkrasında, seçimlerin yenilenmesine karar verilse bile yeni meclis oluşuncaya kadar meclisin yetkisinin devam edeceği öngörülmüştür. Görev ve yetkisi tüm fonksiyonları ile devam eden bir meclis, erken bir seçime karar verebileceği gibi, bu konuda alınmış bir seçim kararını ya da yasasını tekrar değiştirebilir ya da kaldırabilir. Dava dilekçesinde belirtildiği gibi, alınmış bir erken seçim kararının değiştirilmesinin mümkün olmadığını ileri sürmek Anayasa'nın 77. maddesine aykırılık oluşturur. Nitekim çoğunluk da bu konuda ileri sürülen görüşleri kabul etmemiştir.

Yeni bir İçtüzük kuralı niteliğinde görülen uygulama ise Anayasa'nın 2. maddesine aykırı görülerek iptal edilmiştir. Çoğunluk görüşünde, "kamu hukukunda bir işlem hangi yöntemle oluşturuluyorsa o işlemin geri alınması ya da değiştirilmesinde de aynı yöntem ve sürecin uygulanması gerektiği (usulde paralellik)" belirtilmiştir. Başka bir deyişle, adeta idari bir işlem niteliğinde görülen TBMM kararı, kamu hukukundaki "usulde paralellik" ilkesine göre değerlendirilerek iptal edilmiştir. Usulde paralellik ilkesini anayasal bir norm biçiminde düşünmek mümkün değildir. Bu ilke, idare hukukunda idari işlemler için kullanılan bir ölçüdür. Oysa, söz konusu TBMM kararı bir İçtüzük kuralı niteliğinde olup, denetimi anayasal ilkelere bağlıdır. Anayasa'nın 2. maddesindeki "hukuk devleti" ilkesine aykırılıktan bahsedilemez. Usulde paralelligi zorunlu kılan anayasal bir kural yoktur. Hukuk devleti ilkesi içinde yorumlayarak usulde paralellik yöntemine anayasal değer kazandırılmaz. Bir işlemin aynı yöntemle geri alınması temenni edilebilirse de anayasal ilke katına çıkarılamaz. Erken seçim kararının geri alınmasını ya da değiştirilmesini öngören önerenin Anayasa Komisyonunda görüşülmesini zorunlu kılmak bu komisyona anayasal kimlik kazandırır. Oysa, Anayasa'nın 100. maddesinde "Meclis Soruşturma Komisyonu", ve 162. maddesinde de "Bütçe Komisyonu" kurulması zorunluluğu dışında hiçbir komisyon Anayasa gereği değildir. İçtüzük gereğince kurulan komisyonlar yasama faaliyetlerini kolaylaştırıcı, süratlendirici nitelikte çalışmalar yapan organlardır. Burada görüşülerek yasalaşan bir konuyu yeniden değiştirmek ya da kaldırmak için aynı komisyonda görüşülmesini zorunlu görmek, TBMM Genel Kurulu'nun

**Esas Sayısı : 1999/14**  
**Karar Sayısı : 1999/6**

iradesini sınırlamaktır. Oysa, bu irade ancak anayasal ilkelerle sınırlıdır. Anayasa'da öngörülmemeyen bir komisyonda daha önce görüşülen bir konuyu bu kez orada görüşmeden Genel Kurul gündemine almak, Anayasa'ya aykırı olmayan yeni bir içtüzük kuralı olduğundan çoğunluk görüşüne katılmadım.

Üye

Haşim KILIÇ